

«РАСЛЫЙМ»

Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
А.Х. Гыйльметдинов
"10" *ноябрь* 2012 нче ел

Татар телендә гомуми белем бирүче мәктәпләрнен
IX сыйныф укучыларына 2012 нче елда
ТАТАР ТЕЛЕННӘН яңа формада дәүләт (йомгаклау)
аттестациясе уздыру өчен
контроль бәяләү материаллары үзенчәлекләре
(спецификация)

Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы
тарафыннан әзерләнде

**Татар телендә гомуми белем бирүче мәктәпләрнең
IX сыйныф укучыларына 2012 нче елда татар теленнән яңа
формада дәүләт (йомгаклау) аттестациясе уздыру өчен
контроль бәяләү материаллары үзенчәлекләре
(спецификация)**

1. Контроль бәяләү материалларының әһәмияте

Контроль бәяләү материаллары татар телендә гомуми белем бирүче мәктәпләрнең IX сыйныфын тәмамлаучы укучыларның татар теленнән әзерлек дәрәжәләрен дәүләт (йомгаклау) аттестациясе максатыннан бәяләүне күздә тотта.

Имтихан нәтижәләре урта (тулы) мәктәпнең профильле сыйныфларына кабул итү вакытында исәпкә алынырга мөмкин.

2. Контроль бәяләү материаллары эчтәлеген билгели торган документлар

Контроль бәяләү материаллары түбәндәге документларга нигезләнеп эшләнә:

1) Татар теленнән гомуми белем бирүнең вакытлы дәүләт стандарты (Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан 2009 нчы елның 5 нче мартында 499 нчы боерык белән расланган).

2) Зәкиев М.З. һ.б. Татар телендә урта гомуми белем бирүче мәктәпләр өчен татар теленнән программа (5-11 нче сыйныфлар). – Казан: Мәгариф, 2010 нчы ел.

3. Бердәм республика имтиханы һәм дәүләт (йомгаклау) аттестациясе имтихан модельләре арасындагы эзлеклелек

Имтихан барышында укучыларның **лингвистик компетенциясе** (тел һәм сөйләмгә караган белем, тел материалы белән эшлэгәндә, лингвистик белемнәрне куллана алуы, өйрәнгән материалны табып, аны тикшерә белү осталыгы һәм күнекмәләре), **тел компетенциясе** (лексик, грамматик, стилистик, орфографик һәм пунктуацион нормаларны саклау осталыгы һәм күнекмәләре), **коммуникатив (аралашу) компетенциясе** (сөйләм эшчәнлегендә продуктив һәм рецептив күнекмәләргә үзләштерү дәрәжәсе) тикшерелә.

Дәүләт (йомгаклау) аттестациясенә яңа формасы белән бердәм республика имтиханы үз эченә тел белеменең барлык бүлекләрен алуы, укучы җавабына объектив бәя бирүне тәмин итүе, аңа карата бердәм таләпләр куелуы, тикшерү материалларының төгәл һәм җыйнак итеп оештырылуы ягыннан бер-берсен тулыландырлар, үзара эзлеклелек саклыйлар.

4. Имтихан эшенең төзелеше

Имтихан эше тәкъдим ителгән 4 җаваптан берсен сайлап алу мөмкинлеге булган 7 биремнән, кыска җавап бирүне таләп иткән 9 биремнән, киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән 2 биремнән – кыска изложение һәм бер альтернатив бирем – сочинениедән гыйбарәт.

Татар теленнән имтихан эше өч бүлектән тора.

1 нче бүлек кыска изложение (C1) язуны күздә тотта.

2 нче бүлектә (A1-A7, B1-B9) җавабын сайлап алу мөмкинлеге булган һәм кыска җавап бирүнеталәп иткән биремнәр тәкъдим ителә.

3 нче бүлектә укылган текст нигезендә үз фикереңне белдерә алуны тикшерүгә юнәлдерелгән, киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән, ачык типтагы C2 биремен үтәү (сочинение язу) каралган.

Имтихан эше бүлекләрендә биремнәрнең күләме

1 нче таблица

Имтихан эшенең бүлекләре	Биремнәрнең саны	Иң югары башлангыч балл	Бирем төрләре
1 нче бүлек	1 (C1)	7	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән
2 нче бүлек	7 (A1-A7)	7	Җавабын сайлап алу мөмкинлеге булган
	9 (B1-B9)	9	Кыска җавап бирүне таләп иткән
3 нче бүлек	1 (C2)	9	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән
1 нче һәм 3 нче бүлекләрдә (C1 һәм C2)		Грамоталылык һәм сөйләмнең төгәлlege өчен 10	
Барлығы:	18	42	

5. Контроль бәяләү материаллары биремнәрененң эчтәлегә һәм эш төрләре буенча бүленеше

Биремнәренң татар теле тармаклары буенча бүленеше

2 нче таблица

Бүлекләренң исеме	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	42 иң югары башлангыч баллдан чыгып, әлегә бирем өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Фонетика һәм орфоэпия	2	2	4,76%
Графика һәм орфография	1	1	2,38%
Лексикология һәм фразеология	2	2	4,76%
Сүз төзелеше һәм ясалышы	1	1	2,38%
Морфология	3	3	7,14%
Синтаксис	3	3	7,14%
Пунктуация	2	2	4,76%
Стилистика һәм сөйләм культурасы	1	1	2,38%
Татар сөйләмененң сәнгатьлелегә	1	1	2,38%
Бәйләнешле сөйләм үстерү: -изложение (тыңланган текстның кыскача эчтәлеген язу); -сочинение (бирелгән темага туры килгән эчтәлектәле текст төзү)	1 1	7 9	16,66% 21,44%
Сөйләм эчтәлегененң төгәллегә һәм грамоталы булуы	1 нче һәм 3 нче бүлекләрдә	10	23,82%
Барлығы:	18	42	100%

Имтихан эшен язганда, укучылар төрле типтагы биремнәр үтиләр. Алар эзер тексттан тиешле материалны табып эшли, изложение яки сочинение яза.

Имтихандагы тел материалы белән эш төрләре

3 нче таблица

Эш төрләре	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	42 иң югары башлангыч баллдан чыгып, имтихандагы тел материалы белән эш төрләре өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Изложение язу	1	7	16,66%
Текстта бирелгән тел материалы белән эшләү	16	16	38,09%
Сочинение язу	1	9	21,41%
Грамоталылык		10 (изложение һәм сочинение язу өчен)	23,82%
Барлығы:	18	42	100%

6. Имтихан биремнәренен катлаулылык дәрәжәсе ягыннан бүленеше

4 нче таблица

Биремнәренен катлаулылык дәрәжәсе	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	42 иң югары башлангыч баллдан чыгып, әлеге биремнен катлаулылыгы өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Нигез (база)	17	33	78,57%
Югары	1	9	21,43%
Барлығы:	18	42	100%

7. Имтихан эшен үтәү өчен, 4 сәгать (240 минут) вакыт бирелә.

8. Өстәмә материаллар һәм җиһазлар

Татар теленнән үткәрелә торган имтиханда орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

9. Аерым биремнәрне һәм барлык эшне бәяләү системасы

1 нче бүлектәге С1 биреме (кыска изложение) махсус төзелгән критерийлар буенча бәяләнә. Аның өчен ИК1-ИК3 күрсәткече буенча иң югары балл – 7.

2 нче бүлектәге һәр дәрәҗә җавап өчен укучыга 1 балл куела. Ялгыш җавап бирелсә яки җавап булмаса 0 балл куела. Бу бүлектә дәрәҗә җаваплар өчен укучы иң югары **16 балл** җый ала.

3 нче бүлектәге С2 биреме махсус төзелгән күрсәткечләр критерийлар буенча бәяләнә. Альтернатив бирем өчен **иң югары балл – 9.**

Изложение һәм сочинение тикшерү нәтижәсе буенча укучының **грамоталылыгы һәм язма сөйләмдәге төгәллегә** өчен **10 балл** куела.

Имтихан эшенең барлык биремнәрен үтәгән өчен, укучы җыярга мөмкин булган **иң югары балл – 42.**

10. Имтиханны үткәрү шартлары (белгечләргә карата куела торган таләпләр)

Татар теленнән яңа формада дәүләт (йомгаклау) аттестациясе махсус имтихан үткәрү пунктларында уздырыла. Әлеге пунктлар гомуми белем бирү учреждениеләре базасында оештырыла.

Татар теленнән имтихан бара торган аудиториягә белгеч филологлар кертелми.

Имтиханны оештыруда **андагы укучылар белән эшләмәгән педагог** кына катнаша ала. Имтиханны бердәм таләпләр нигезендә үткәрү аның тиешле шартларын булдыруны һәм үтәүне шушы фән буенча читтән махсус белгечләр чакырмыйча да башкарырга мөмкинлек бирә.

Имтиханның **тәкъдим ителә торган тәртибе** түбәндәгечә:

1. Имтихан материаллары салынган пакетны алгач, укучылар бирем эшлисе бланкларга имзаларын куя, аннары аларны өстәлгә тәртибе буенча җыеп куя. Эш барышында алар тиешле формада тутырыла.

2. Башта укучыларга, изложение язучы өчен, текст укыла. Бу вакытта алар караламага үзләренә кирәк дип санаган сүзләренә язып бара ала. Икенче тапкыр тыңлагач, укучылар аның эчтәлеген кыскача яза.

Кыска изложение өткәрү үрнәге:

№	Оештыру эше	Укучылар эше	Бирелә торган вакыт
1	Укытучы текстны беренче	Укучылар текстны	2,5 – 3 минут

	тапкыр укый	тыңлыйлар, караламага кайбер сүзләрне язып баралар	
2	Уйлану өчен берәз вакыт бирелә	Укучылар каралама белән эшлиләр	3-4 минут
3	Укытучы текстны икенче тапкыр укый	Укучылар текстны кабат тыңлыйлар	2,5 – 3 минут
4	Текстны 2 тапкыр укыгач, изложение яза башларга һәм орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт бирелә		
5		Укучылар кыска изложение язалар	

3. Аннан соң укучыларга, имтихан эшенең икенче бүлеген үтәү өчен, текст таратыла. Алар тәкъдим ителгән биремнәрне үтиләр.

Имтихан эшенең барлык бүлекләрендәге биремнәрне үтәгәндә, укучыларга орфографик сүзлектән файдаланырга рөхсәт ителә.

Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрнең дәрәсләген дөүләт (йомгаклау) аттестациясе уздыру буенча махсус әзерлек узган татар теле белгечләре тикшерә.

11. Имтиханга әзерләнү өчен кайбер киңәшләр

Имтиханга әзерләнгәндә Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән гамәлдәге дәрәсләкләрдән, Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы рөхсәте белән чыгарылган ярдәмлекләрдән, күрсәтмә материаллардан файдаланырга киңәш ителә.

12. 2012 елда татар теленнән дөүләт (йомгаклау) аттестациясе уздыру өчен контроль бәяләү материалларының гомумиләштерелгән планы.

2012 елда татар теленнән дөүләт (йомгаклау) аттестациясе уздыру өчен контроль бәяләү материалларының эчтәлегенә Кушымтада китерелгән гомумиләштерелгән планга чагыла.

**2012 елда 9 нчы сыйныф укучыларына ТАТАР ТЕЛЕННӨН
дәүләт (йомгаклау) аттестациясе уздыру өчен
контроль бәяләү материалларының
гомумиләштерелгән планы**

Имтихан эшендә һәм бланкларда биремнәрне күрсәтү: А – җавабын сайлап алу мөмкинлеге булган биремнәр; В – кыска җавап бирүне таләп иткән биремнәр; С – киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәр.

Биремнәрнең катлаулылык дәрәҗәсе: Н – нигез (база) (үтәлү вакытының 60-90%), Ю – югары (40% тан кимрәк вакыт эчендә үтәлә).

№	Имтихан эше биремнәре билгесе	Тикшерелә торган эчтәлек элементлары	Тикшерелә торган эчтәлек кодлары	Тикшерелә торган күнекмәләр	Биремнәң катлаулылыгы	Бирем өчен иң югары балл	Биремнәң үтәү вакыты (мин)
1.	C1	Текстның мәгънәви һәм композицион бөтенлеген. Темага, максатка һәм аралашу ситуациясенә карап, тексттан тел чараларын сайлап алу. Сөйләмгә куелган таләпләрне саклау. Төрле стильдәге текстлар төзү.	8.1 8.4 8.5 8.6 9	1.2 1.3 3.1 3.2 3.3 3.4 3.5 3.6 3.7 3.8 3.9	Н	7	90
2.	A1	Текстның мәгънәви һәм композицион бөтенлеген.	8.1	3.8	Н	1	5
3.	A2	Тел берәмлеген лексик яктан тикшерү	3.4	1.1	Н	1	5
4.	A3	Сөйләмнәң	8.3	3.8	Н	1	6

		сәнгатьлелег е (сөйләмгә куела торган таләпләр)					
5.	A4	Язуда пунктуация нең төп кагыйдәлә- рен саклау	7.2	3.7	Н	1	5
6.	A5	Стиль төрләрен билгеләү	8.1	1.3	Н	1	5
7.	A6	Тел берәмлеген синтаксик яктан тикшерү	6.10	1.1	Н	1	5
8.	A7	Тел берәмлеген фонетик яктан тикшерү	1.2	1.1	Н	1	5
9.	B1	Тел берәмлеген фонетик яктан тикшерү	1.2	1.1	Н	1	5
10	B2	Тел берәмлеген морфологик яктан тикшерү	5.1	1.1	Н	1	5
11	B3	Татар сөйләм әдәби нормаларын үтәү	2.1	3.8	Н	1	5
12	B4	Татар әдәби теленң байлыгы һәм тәэсирле булы	10	3.3	Н	1	4
13	B5	Язуда пунктуация- нең төп кагыйдәлә- рен саклау	7.2	3.7	Н	1	5
14	B6	Тел берәмлекләре нә синтаксик анализ ясау	6.10	1.1	Н	1	5

15	B7	Тел берәмлекләре н ясалышы ягыннан тикшерү	4.2	1.1	Н	1	5
16	B8	Тел берәмлекләре н морфологик яктан тикшерү	5.1	1.1	Н	1	5
17	B9	Тел берәмлекләре н морфологик яктан тикерү	5.1	1.1	Н	1	5
18	C2	Текстның мәгънәви һәм композицион бөтенлеген. Темага, максатка һәм аралашу ситуациясенә карап, тексттан тел чараларын сайлап алу. Текст анализы. Төрле стиль һәм жанрдагы текстлар төзү. Лексик, морфологик, синтаксик һәм пункт- уацион нормаларны саклау.	8.1 8.4 8.5 8.6 9	1.2 1.3 3.1 3.2 3.3 3.4 3.5 3.6 3.7 3.8 3.9	Ю ¹	7	65
Барлығы 18 бирем , шуларның 7 се – А, 9 ы – В, 2 се – С тибында; Катлаулылык дәрәжәсе буенча 17се – нигез, 1 се – югары катлаулылыкта. Эшне үтәү өчен бирелә торган вакыт – 240 минут .							

¹ С1, С2 биремнәрен тикшергәндә грамоталык һәм сөйләмнең төгәллегенә изложение белән сочинение тикшерүгә нигезләнеп башкарыла һәм 10 баллга тигез.